

Ἀντώνιος-Αἰμίλιος Ταχιάος

Ο ΡΩΣΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΜΟΥ

Ἀναμνήσεις, βιώματα, ἐμπειρίες

Ἐπιμέλεια ἔκδοσης:
Βασίλης Ἀργυριάδης

Ἐν πλῶ

© Έκδόσεις Έν πλῶ
Κολοκοτρώνη 49, Αθήνα 105 60
Τηλ.: 210 3226343 - Fax: 210 3221238
e-mail: info@enploeditions.gr
www.enploeditions.gr
facebook.com/enploeditions.gr

Α΄ έκδοση: Νοέμβριος 2015

ISBN: 978-960-9550-66-6

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	9
Ἡ πύλη τοῦ Ἄθω	13
Μετάβαση νέων Ρώσων μοναχῶν στὴν Ἱερά Μονή Παντελεήμονος	35
Τό Ρωσικό Ἰνστιτοῦτο Ὁρθοδόξου Θεολογίας τοῦ Ἁγίου Σεργίου στό Παρίσι	41
Στόν κήπο τοῦ Ἁγίου Σεργίου	71
Ἀλησμόνητες συναντήσεις μὲ Ρώσους ἐπιστήμονες τῆς διασπορᾶς	101
Λέονιντ Ἀλεξάντροβιτς Οὐσπένσκυ	101
Βλαντίμιρ Νικολάεβιτς Λόσσκυ	105
Ὁ π. Γεώργιος Φλορόφσκυ	111
Ὁ π. Ἀλέξιος Τιμοφέεβιτς Μπουτκέβιτς	123
π. Σωφρόνιος Σάχαροφ	135
π. Ἰωάννης Φεοφίλοβιτς Μέγιεντορφ	145
Νικόλαος Καρμίρης (1930-1977): Ἡ ἐπιρροή τῆς Θεολογίας τῶν Ρώσων στοὺς Ἕλληνες	161
Ὁ Ρώσος ψυχίατρος Ἰγκορ Καροῦζο	179

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Γιαροσλάβ καί Ροστόβ καί μετέπειτα Λένινγκραντ Νικόδημος Ρότοβ Πρόεδρος τοῦ Τμήματος Ἐξωτερικῶν Ἐκκλησιαστικῶν Σχέσεων τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας	197
π. Βασίλειος Κριβοσέιν	221
Ἰππόλυτος Γκοφστέτερ (1862-1950) Ἕνας Ρῶσος στοχαστής στή Θεσσαλονίκη	239
Ὁ ἀλησμόνητος Ντιμίτρι Σεργέιεβιτς Λιχασσόβ	257
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: Τό βιβλίο μου «Ἡ Ρωσία τῆς δυναστείας τῶν Ρομάνοφ, 1613-1917. Εἰκόνες μιᾶς παρωχημένης ἐποχῆς»	265

Πρόλογος

Στίς δεκαετίες τοῦ 1940-1950 τό νά μιᾶ κανεῖς στήν Ἑλλάδα μέ ἐνδιαφέρον γιά τή Ρωσία καί τόν πολιτισμό της ἦταν ἐπικίνδυνο, γιατί θά θεωρεῖτο κομμουνιστής καί θά τοῦ γινόταν φάκελος στή Διεύθυνση Ἐθνικῆς Ἀσφαλείας, μέ ὅ,τι αὐτό θά συνεπαγόταν στή συνέχεια. Γιά τοὺς Ρώσους γνωρίζαμε τότε πολύ λίγα. Στό σπίτι μας ἀκούγαμε παλιούς δίσκους τῶν 78 στροφῶν μέ παλιά νοσταλγικά ρωσικά τραγούδια καί ἔργα Ρώσων συνθετῶν (Τσαϊκόφσκι κ.λπ.), δίσκους τοὺς ὁποίους εἶχε πρὶν πολλά χρόνια ἀγοράσει ὁ πατέρας μου. Στή γειτονιά μας, στήν ὁδὸ Σκοπέλου (σήμερα ὀνομάζεται Μητούδη), κατοικοῦσε ἕνας ἀπόστρατος γηραιὸς Ρώσος ναύαρχος, μία σεβάσμια μορφή πού ὀνομαζόταν Ζουκόφσκι. Φοροῦσε πάντοτε μαῦρα ροῦχα καί μαῦρο ναυτικό καπέλο, περπατοῦσε δέ μέ μπαστούνι καί ἦταν σιωπηλὸς γιατί δέν γνῶριζε τὰ Ἑλληνικά. Εἶχε τεράστια μουστάκια πού ἐνώνονταν μέ μεγάλες φαβορίτες. Τόσο αὐτός ὅσο καί ἡ πολωνικῆς καταγωγῆς σύζυγός του εἶχαν μία ἀριστοκρατικὴ ἐμφάνιση καί συμπεριφορά. Μοῦ προξενοῦσαν ἐντύπωση οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ καί ἀναρωτιόμουν πῶς μποροῦσαν νά ζοῦν σέ ἕναν τόσο ξένο γι' αὐτοὺς κόσμο, τοῦ ὁποίου οὔτε τή γλῶσσα γνῶριζαν, οὔτε συνδέονταν προσωπικῶς μέ τήν Ἱστορία του.

Ἦμουν μόλις 19 ἐτῶν τό 1950 καί ἄρχισε νά καλλιιεργεῖται μέσα μου μία περιέργεια γι' αὐτόν τόν ἐξοριστο ρωσικό κόσμο τῆς διασποράς, ὁ ὁποῖος εἶχε

ἐγκαταλείπει τήν πατρίδα του καί ζοῦσε πιά μέ τήν ἀνάμνησή της. Ἦταν μία τραγική διασπορά. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, ὄλοι μορφωμένοι, εἶχαν ἐγκαταλείψει κατοικίες, ἐργασίες, συγγενεῖς, βιβλιοθήκες, πλούτη, βίβλους καί ἔφυγαν σέ ἄγνωστη γι' αὐτούς χώρα, τῆς ὁποίας ἐλάχιστοι γνώριζαν τή γλώσσα. Τό 1951 ἐπισκέφθηκα τή ρωσική μονή τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος στό Ἅγιον Ὅρος καί αὐτή ἦταν ἡ σύναψη μίας γνωριμίας μέ τόν ρωσικό κόσμο, γιά τήν ὁποία θά γίνεи λόγος στή συνέχεια. Τό 1952, ἤμουν ἤδη φοιτητής τῆς Θεολογίας καί ἐργαζόμουν στήν Ἱερά Μητρόπολη Θεσσαλονίκης ὡς γραμματέας τοῦ βοηθοῦ Ἐπισκόπου Μυρέων Τιμοθέου Ματθαϊάκη. Τότε ὁ μακαριστός Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Παντελεήμων Παπαγεωργίου μου ἀνέθεσε νά ἀσχοληθῶ μέ προβλήματα τοῦ ρωσικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου στόν συνοικισμό Χαριλάου. Ὁ συνοικισμός αὐτός εἶχε διαμορφωθεῖ σέ παλιό γαλλικό στρατόπεδο τοῦ Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, στό ὁποῖο στή συνέχεια ἀνέλαβε ὁ ἐπιχειρηματίας Χαρίλαος νά κτίσει οἰκισμό, ὁ ὁποῖος πῆρε τό ὄνομά του. Ἔτσι ἔκτισε κατοικίες γιά τούς Ρώσους μετανάστες, πολλές ἀπό τίς ὁποῖες εἶχαν ἀρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά ρωσικῶν ἀγροικιῶν, προφανῶς ἔχοντας σχεδιαστεῖ ἀπό Ρώσους μετανάστες. Ἐγώ σύχναζα στή ρωσική ἐκκλησία τοῦ συνοικισμοῦ αὐτοῦ, ὅπου εἶχε ἤδη δημιουργηθεῖ ἡ ρωσική παροικία, καί ἔβλεπα τούς ἀνθρώπους αὐτούς μέ πόση συγκίνηση καί κατάνυξη προσεύχονταν στόν ναό τους. Ἦταν τό μεγάλο δρᾶμα τῆς διασποράς, αὐτό πού ἔζησαν στή συνέχεια καί οἱ Ἑλληνες ἀδελφοί μας ἀπό τήν Κωνσταντι-

νούπολη, τήν Ἰωνία, τόν Πόντο, τήν Καππαδοκία, τήν Κιλικία, τήν Ἀνατολική Θράκη, τή Βόρειο Ἑπειρο καί τήν Πελαγονία. Σιγά σιγά ἄρχισε νά γεννιέται μέσα μου μία σφοδρή ἐπιθυμία νά γνωρίσω καλύτερα αὐτόν τόν δυστυχημένο ρωσικό κόσμο, καί ὁ μόνος τρόπος γιά νά ἐπιτευχθεῖ αὐτό ἦταν νά μάθω τή γλώσσα του. Προχώρησα σέ ἀναζήτηση δασκάλου καί βρῆκα μία εὐγενική νεαρή Ρωσίδα κυρία, τῆς ὁποίας ἡ μητέρα ἦταν Ἑλληνίδα ἀπό τό Μοναστήρι τῆς Πελαγονίας. Λεγόταν ἡ κοπέλα αὐτή Ὀλγα Τροφίμοβα καί ἔμενε στήν ὁδὸ Τσιμισκῆ, δίπλα στό ξενοδοχεῖο Ἀστόρια. Τήν ἐπισκέφθηκα καί συμφωνήσαμε νά μοῦ παραδίδει μαθήματα, πράγμα πού ἔγινε καί μοῦ προκαλοῦσε ἰδιαίτερη χαρά, γιατί θά ἔμπαινα σέ ἕναν ἄγνωστο ἀκόμη σέ ἐμένα κόσμο, ὁ ὁποῖος ὅμως παρουσίαζε μεγάλο ἐνδιαφέρον. Αὐτή ἡ κυρία μοῦ δίδαξε τή σωστή προφορά τῆς δύσκολης ρωσικῆς γλώσσας. Δυστυχῶς δέν πέρασε πολὺς καιρὸς καί ἡ κ. Τροφίμοβα μοῦ εἶπε ὅτι παντρεύεται καί φεύγει γιά τήν Αὐστραλία. Ἔτσι διακόπηκαν τά μαθήματα. Τότε, βρισκόμενος σέ ἀπόγνωση, ἔσπευσα στό βιβλιοπωλεῖο Μόλχο καί παρήγγειλα μία ρωσική μέθοδο ἀπὸ τήν Ἀγγλία (G. A. Birkett, *A Modern Russian Course*, London 1937, 1942, 1946) καί μόλις τήν ἔλαβα ἄρχισα νά τή μελετῶ. Ὅσο περνοῦσαν τά χρόνια, τόσο μεγάλωνε τό ἐνδιαφέρον μου γι' αὐτόν τόν ἄγνωστο ἀκόμη στόν Ἑλληνα ρωσικό κόσμο.

Στά κεφάλαια πού ἀκολουθοῦν περιγράφω πῶς προχώρησε ἡ γνωριμία μου μέ τή ρωσική διασπορά καί μέ διαπρεπεῖς προσωπικότητές της πού ζοῦσαν

στό Παρίσι και σέ άλλες χώρες. Βεβαίως στό κέντρο ὄλων αὐτῶν τῶν ἐμπειριῶν βρισκόταν τό ρωσικό Ἰνστιτοῦτο Ὁρθοδόξου Θεολογίας Ἅγιος Σέργιος στό Παρίσι, ἐκεῖ ὅπου πέρασα σχεδόν τρία χρόνια καί ἔζησα τίς βαθύτερες ἐμπειρίες. Τά πρόσωπα πού γνώρισα ἐκεῖ μοῦ ἄφησαν ἀνεξάλειπτες ἀναμνήσεις. Στό βιβλίο αὐτό προσπαθῶ νά καταστήσω γνωστές προσωπικότητες ἑνός ἀνεπανάληπτου παρελθόντος, καθώς καί ἐντυπώσεις καί ἐμπειρίες μιᾶς ἄλλης ἐποχῆς πού ἔφυγε ἀνεπιστρεπτί.

Ἡ πύλη τοῦ Ἄθω

Γιὰ κάθε ἄνθρωπο πού συνήψε μία πρώτη γνωριμία μέ τό Ἅγιον Ὄρος Ἄθω ἰσχύουν διαφορετικές συνθηκες γιά τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο ἔγινε αὐτή ἡ γνωριμία. Γιὰ μένα ὁ τρόπος αὐτός ἦταν διαφορετικός ἀπό ἐκεῖνον πού εἶχα ἀρχικῶς προγραμματίσει. Ἦταν ἓνα πολύ ζεστό καλοκαίρι ἐκεῖνο τοῦ 1951. Μόλις εἶχα τελειώσει τό δεύτερο ἔτος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς καί βρέθηκα στήν Ἀθήνα ὡς μέλος μιᾶς ἀντιπροσωπείας φοιτητῶν πού κλήθηκαν νά λάβουν μέρος στόν μεγάλο ἑορτασμό καί τό προσκύνημα πού εἶχαν ὀργανωθεῖ γιά τήν ἐπέτειο τῶν 1900

χρόνων από την άφιξη του άποστόλου Παύλου στην Ελλάδα. Τότε έτυχε νά γνωριστώ στην Άθήνα μέ τόν σεβάσμιο γηραιό άρχιμανδρίτη π. Διονύσιο Μαυρία, διευθυντή τής Άκαδημίας του Άγίου Βασιλείου στή Βοστώνη, και τόν Βενεδικτίνο μοναχό π. Γρηγόριο Bainbridge, τόν φημισμένο Αύστραλό λειτουργιολόγο από τό Monc Chevetogne του Βελγίου. Άποφασίσαμε λοιπόν νά πάμε οί τρεις μαζί και νά έπισκεφθοϋμε τό Άγιον Όρος, στο όποιο δέν είχα πάει μέχρι τότε. Όταν ήρθαμε στή Θεσσαλονίκη προστέθηκε στή συντροφιά και ό φίλος μου Γιάννης Μάντακας, ό κατοπινός καθηγητής τής μουσικής και διευθυντής τής χορωδίας του Άριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ξεκινήσαμε λοιπόν οί τέσσερις μέ τό λεωφορείο – γιατί τότε ιδιωτικά αυτοκίνητα είχάν ελάχιστοι, μόνο πολύ πλούσιοι άνθρωποι. Τό ταξίδι μέχρι τήν Ίερισσό διαρκούσε τεσσεράμισι ώς πέντε ώρες και ήταν αρκετά κουραστικό, γιατί μετά τήν Άρναία και πριν από τό Στρατώνι ό δρόμος έπαιρνε στροφή στά δεξιά, και όχι μόνο δέν ήταν ασφαλτοστρωμένος αλλά δέν είχε καν τά χαρακτηριστικά δρόμου· ήταν ένα πέρασμα μέσα από ρέματα, πέτρες, λάσπες και ξεπλύματα από τά μέταλλα των πλησιόχωρων όρυχείων.

Αυτή ή δύσκολη διαδρομή, μέ τίς ατέλειωτες στάσεις πού έκανε τό λεωφορείο σέ χωριά πού περνούσαμε, όπως και στάσεις σέ διασταυρώσεις δρόμων πού όδηγοϋσαν σέ χωριά άθέατα, κρυμμένα στά ένδότερα του όρους Χολομώντα, έκαναν τήν άναμονή τής άφιξης ακόμη πιο λαχταριστή. Τό Άγιον Όρος φαινόταν πολύ απόμακρο, κάτι πού έπρεπε νά κοπιάσεις

για νά τό κατακτήσεις, ἕνας θησαυρός ἀληθινός πού ἔχει ἀξία καί για τόν λόγο ὅτι εἶναι ἔξω ἀπό τήν ἐμπειρία τῆς κοσμικῆς καθημερινότητας. Αὐτή ἡ ἀπόσταση σοῦ ἔδινε ἀκριβῶς τήν αἴσθηση ὅτι ἔφευγες ἔξω ἀπό αὐτόν τόν κόσμο πού ζοῦσες καί μετέβαινες σέ κάποιον ἄλλο, ἱερό καί ἀνέγγιχτο ἀπό τή φθορά καί τήν τύρβη τῆς κοσμικῆς καθημερινότητας.

Ἄργά τό μεσημέρι φτάσαμε στήν Ἱερισσό, ἕνα συμπαθητικό, νεότευκτο τότε χωριό, ξανακτισμένο ὕστερα ἀπό τόν ἰσχυρό σεισμό πού τό εἶχε καταστρέψει πρὶν δεκαεννέα χρόνια, τό 1932. Τό ταξίδι για ἐκεῖνη τήν ἡμέρα τελείωνε στήν Ἱερισσό. Στή στάση τοῦ λεωφορείου περίμενε ἕνας ἀδύνατος ἄνδρας, ὁ Στέργιος Πάππας, ἰδιοκτῆτης τοῦ μοναδικοῦ τότε πανδοχείου τοῦ χωριοῦ. Τόν ἀκολουθήσαμε συνολικά ἕξι ἄτομα. Ἐμᾶς μᾶς βόλεψε σέ δύο δωμάτια. Ἀναπαυθήκαμε λίγο, καί τό ἀπόγευμα πήγαμε στήν ἐκκλησία για τόν Ἑσπερινό. Ὁ παπᾶς ἦταν ἕνας νέος, συμπαθῆς ἄνθρωπος. Τόν γνωρίσαμε καί μᾶς ξενάγησε ὡς τό ἀγίασμα τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Τό βράδυ μαζευθήκαμε στό πανδοχεῖο καί δέν τελειωναν οἱ ἐρωτήσεις μας πρὸς τόν ἰδιοκτήτη του, τόν Στέργιο. Θέλαμε νά μάθουμε για τό Ἅγιον Ὄρος ὅσο τό δυνατό περισσότερο· πῶς εἶναι ἡ ζωή ἐκεῖ, πῶς εἶναι οἱ μοναχοί, πῶς τοὺς προσφωνοῦμε, τί νά τοὺς ρωτοῦμε, τί νά προσέξουμε ἰδιαίτερα. Καί ὁ Στέργιος μᾶς ἔδινε ὑπομονετικά ἐξηγήσεις. Πέσαμε νά κοιμηθοῦμε ἀλλά δέν ἐρχόταν ὁ ὕπνος. Σκεπτόμουν ὅτι θά ἔβλεπα τελικά τό Ἅγιον Ὄρος, αὐτό πού τό εἶχα πλάσει μέσα στή φαντασία μου μέ δικά μου μέτρα. Ἡ νεανική μου

ἀντίληψη μου ἔλεγε ὅτι θά ἔβλεπα τελικά τόν ἀληθινό τόπο τῆς Ὁρθοδοξίας.

Σάν ξημέρωσε ἐπιβιβαστήκαμε σέ ἓνα μικρό λεωφορεῖο, πού χωροῦσε μόλις δέκα ἄτομα, περάσαμε ἀπό τό χωριό Νέα Ρόδα, καί κατεβήκαμε στήν Τρουπητή, ἀπό ὅπου θά πέραναμε τό μοτόρι, τό μικρό δηλαδή πλοιάριο πού θά μᾶς ἔφερνε στή Δάφνη, τό ἐπίνειο τοῦ Ἄθω. Οἱ ἐπιβάτες ἦταν ἐλάχιστοι· μά καί πόσοι θά μποροῦσαν νά εἶναι στό μικρό αὐτό σκάφος, πού ἦταν ἓνας τύπος βάρκας δώδεκα περίπου μέτρων, μέ μία μικρή στενή καμπίνα; Ἐνας ἓνας οἱ ταξιδιωτές ἐπιβιβαστήκαμε. Ὁ καπετάνιος ἦταν ἓνας ἀγαθός Μικρασιάτης τήν καταγωγή θαλασσινός ἀπό τήν Ἀμμουλιανή, ἔχοντας μαζί του γιά μοῦτσο ἓνα νεαρό βοηθό. Ἐβαλαν ἐμπρός τή μηχανή, μιά μονοκύλινδρη *semi-diesel*, ἑλληνικῆς κατασκευῆς, πού μέ τίς ἀργές στροφές της ἔκανε ὅλο τό καῖκι νά τραντάζεται ἀλλά καί τά δόντια μας νά χτυπᾶνε σάν νά εἶχαμε ρίγος. Κάναμε τόν σταυρό μας καί σαλπάραμε. Πιάσαμε σκάλα στόν Πύργο, ὅπως λεγόταν τότε ἡ Οὐρανούπολη, ἡ ὁποία δέν εἶχε δρόμο γιά νά συνδέεται μέ ὁποιοδήποτε ἄλλο μέρος μέ τόν ὑπόλοιπο κόσμο. Ὁ μόνος τρόπος ἐπικοινωνίας τοῦ χωριοῦ ἦταν ἡ θάλασσα, ἦταν δηλαδή σάν ἓνα νησί. Πρώτη γνωριμία μέ ἀγιορειτικοῦ τύπου κτήριο ἦταν ὁ ἐπιβλητικός πύργος τῆς Οὐρανούπολης. Ζοῦσε τότε ἐκεῖ ἡ Ἀγγλίδα κυρία Λώκ (Loch), μέ μία Ἑλβετίδα φίλη της, τήν Ἐλισάβετ. Εἶχαν ἓνα ἐργαστήριο κιλιμιῶν καί χαλιῶν, ὅπου τά κορίτσια τοῦ χωριοῦ μάθαιναν νά ὑφαίνουν.

Στήν Οὐρανούπολη ἐπιβιβάστηκε ὁ π. Ματθαῖος ὁ

έπιλεγόμενος Κομπολογάς, σεβάσμιος Άγιορείτης μοναχός, ό όποίος είχε ένα ώραίο κατάστημα, στό ισόγειο του μεγαλοπρεπούς κελλιού του, πού άνήκε στή Μονή Διονυσίου, και βρισκόταν άκριβώς στήν πλατεία των Καρυών. Μικρασιάτης τήν καταγωγή, μέ μεγάλη γενειάδα, πρόσωπο σοβαρό και μάλλον άγέλαστο. Όλοι οί έπιβάτες ήμασταν βολεμένοι στό κατάστρωμα, καθισμένοι επάνω στή χαμηλή καμπίνα, και συζητούσαμε όσο μās άφηνε βέβαια ό δυνατός, ρυθμικός θόρυβος τής μηχανής. Όσο τό καιίκι προχωρούσε, άρχισαν σιγά σιγά νά ξεπροβάλλουν διαδοχικά τά άγιορειτικά κτίσματα, οί άρσανάδες (επίνεια) των Μονών Κωνσταμονίου και Ζωγράφου, και ύστερα τά μεγάλα μοναστήρια, του Δοχειαρίου και του Ξενοφώντος. Στους άρσανάδες σχεδόν πάντα κάποιος μοναχός περιμένε τήν άφιξη του καιίκιου, γιά νά παραλάβει τίςπραμάτειες πού ήταν γιά τό μοναστήρι ή κάποια έφημερίδα, πού ήταν τό μόνο μέσο ένημέρωσης των μοναχών γιά τά συμβαίνοντα στον «κόσμο». Οί περισσότεροι από αυτούς τους μοναχούς ήταν γέροντες, μέ πρόσωπα χαραγμένα από τον χρόνο και τήν άσκηση. Τους κοιτάζαμε μέ σεβασμό και περιέργεια. Ό π. Ματθαίος μάντεψε τίς σκέψεις μας: «Δέν υπάρχουν νέοι πιά, δέν γίνονται μοναχοί. Άν συνεχίσει έτσι αυτή ή κατάσταση, άν δέν μās οικονομήσει ή Παναγία, θά σβήσει ίσως τό Όρος». Λόγος σκληρός στά αυτιά μου. Νά σβήσει τό Όρος τώρα πού έρχομαι νά τό γνωρίσω έγώ; Άν είναι δυνατόν! «Θά οικονομήσει ή Παναγία», σκέφτηκα.

Ή ζέστη ήταν άφόρητη πιά. Ό ουρανός άρχισε

σιγά σιγά νά σκεπάζεται από μαῦρα σύννεφα. Τό ελαφρό ἀεράκι εἶχε ἀτονήσει ἐντελῶς καί μιά γαλήνη ἔπεσε στή θάλασσα, αὐτή ἢ ἀπότομη γαλήνη πού ἤξε-
 ρα ἀπό προσωπική θαλασσινή πείρα πῶς εἶναι προ-
 ἄγγελος καταιγίδας. Καί πραγματικά ἡ καταιγίδα
 δέν ἄργησε νά φθάσει. Μόλις εἶχαμε ἀφήσει πίσω μας
 τή Μονή Ξενοφῶντος καί ἄρχισε νά ἔρχεται μέ ταχύ-
 τητα, νά «κρεμάει μπουρίνι», ὅπως λέγεται στή γλώσ-
 σα τῶν ναυτικῶν. Ἄρχισε ἀπότομα νά φυσᾶ ἕνας
 δυνατός νοτιοδυτικός ἄνεμος, ἕνας ὀστριογάρμπης,
 νά πέφτει βροχή πού ἔκοβε τήν ὁρατότητα, καί τά
 κύματα νά ὀρθώνονται ἀπειλητικά. «Κατεβεῖτε ὅλοι
 στήν καμπίνα» πρόσταξε ὁ καπετάνιος, γιά νά φέρει
 πιό χαμηλά τό κέντρο τοῦ βάρους στό σκάφος. Τόν
 ὑπακούσαμε καί στιβαχθήκαμε σάν τά πρόβατα στό
 μαντρί. Ὁ π. Ματθαῖος ἦταν ἐκεῖ ἀπό ὦρα, κρατώντας
 τό κομποσχοῖνι του. Οἱ ἀναθυμιάσεις τοῦ πετρελαίου
 ἐπέτειναν τή ναυτία πού προκαλοῦσε ὁ κλυδωνισμός.
 Οἱ ἀστραπές καί οἱ δυνατές βροντές προκαλοῦσαν τό
 δέος. Κάναμε ὅλοι μας τό σημεῖο τοῦ σταυροῦ. Σκε-
 φτόμασταν πότε νά φτάναμε στή Δάφνη γιά νά λιμα-
 νιάσουμε ἐπιτέλους. Ὅστερα ἀπό τρία τέταρτα περί-
 που, καί ἐνῶ ἡ καταιγίδα συνεχιζόταν, παραδόξως
 ἐμεῖς στήν καμπίνα νιώσαμε ὅτι ἔπαψαν οἱ κλυδωνι-
 σμοί καί τό σκάφος ἔπλεε πιά σέ γαλήνια νερά. Χωρίς
 νά τό ἔχουμε ἀντιληφθεῖ, ὁ καπετάνιος εἶχε ὀδηγήσει
 τό πλοῖάριο μέσα στό μικρό λιμάνι τῆς Μονῆς Παντε-
 λεήμονος, τοῦ «Ρωσικοῦ». Μόλις πλεύρισε τό σκάφος
 στό μουράγιο, ὁ καπετάνιος ἔσκυψε στό ἄνοιγμα τῆς
 καμπίνας καί μᾶς εἶπε: «Ὅποιοι θέλει μπορεῖ νά

κατεβεί έδω. "Ωσπου νά κοπάσει ό καιρός δέν πρόκειται νά φύγουμε, καί έτσι θά άργήσουμε νά πάμε στή Δάφνη». Έμείς οί τέσσερις κατεβήκαμε άμέσως. Πατήσαμε στό έδαφος. "Ημασταν κιόλας στό Άγιον Όρος. Σάν νά βλέπαμε όνειρο. "Έτσι τό πρώτο άγιορειτικό μοναστήρι πού γνώρισα ήταν τό Ρωσικό. Καθώς βγήκαμε άπό τό πλοιάριο ξεπρόβαλε ξαφνικά μπροστά μας τό έπιβλητικό κτιριακό συγκρότημα τής ρωσικής μονής, τό όποιο διέφερε σημαντικά στήν άρχιτεκτονική άπό εκείνη τών έλληνικών μοναστηριών. Άνεβήκαμε άργά τό άνηφορικό λιθόστρωτο καί φθάσαμε στήν μεγάλη πύλη, τήν πόρτα, όπως όνομάζεται στόν Άθω.

Κάτω άπό τέτοιες λοιπόν συνθήκες πραγματοποιήθηκε ή πρώτη γνωριμία μου μέ τό Άγιον Όρος, καί αυτό άναψε μιá άσβεστη άγάπη για τον ιερό αυτό τόπο, άγάπη πού διατηρείται μέχρι τούτη δά τήν ώρα. Άπό τότε επισκέφθηκα τον Άθω άμέτρητες φορές, καί κάθε φορά ήταν σαν να τον πρωτογνώριζα. Τότε βλέπαμε τον Άθω σαν ένα μέρος πολύ άπόμακρο, χαμένο πέρα άπό τον κόσμο, αυτόν τον κόσμο πού μέσα του ζούσαμε έμείς. Ήταν τόσο άπόμακρος ό Άθως όσο καί τό πνευματικό ύψος πού πρέπει να φτάσεις για να άγγίξεις τον θησαυρό πού κρύβει. Ήταν ένα μακρινό όνειρο, πού μέ κόπο έπρεπε να τό κάνεις πραγματικότητα. Έπρεπε να κουραστείς, να ιδρώσεις, να πεινάσεις, για να γευτείς τελικά μιá πνευματική άγαλλίαση πού άπάλυνε τήν ψυχή σου καί σε άνέβραζε σε ύψηλούς νοερούς τόπους. Κατά τον ίδιο τρόπο δύσκολη καί άπιαστη είναι καί ή άρετή, ή άσκη-

ση, ή ταπεινώση, ή ύπομονή, δηλαδή οί θύρες αυτές πού πρέπει νά ανοίξεις για νά κατανοήσεις τό Ἅγιον Ὅρος καί νά ἀφήσεις ἔξω τόν κοσμικό ἄνθρωπο.

Ἐκεῖ, στήν πύλη πού ἔπρεπε νά περάσουμε για νά μποῦμε στή μονή, καθόταν ἕνας γηραιός μοναχός, ὁ πορτάρης, ὁ ὁποῖος μᾶς χαιρέτησε εὐγενικά καί ρώτησε ποιοί εἴμαστε. Τοῦ ἀπαντήσαμε καί ἀμέσως μᾶς ὁδήγησε στόν ἐπάνω ξενώνα, ὁ ὁποῖος ἦταν δίπλα στόν ναό τῆς Ἀγίας Σκέπης· ἦταν αὐτός ὁ ξενώνας πού κάηκε στήν πυρκαγιά τοῦ 1959. Ἀνεβήκαμε πέντε πατώματα. Προϊστάμενος τοῦ ξενώνα ἦταν ὁ π. Ἀντώνιος, ἕνας γηραιός λευκογένης μοναχός, ὁ ὁποῖος μᾶς κατένειμε σέ δωμάτια. Τά ἐσωτερικά τοῦ ξενώνα ἔμοιαζαν μέ αὐτά ρωσικῆς ἔπαυλης τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰώνα. Τά δωμάτια εἶχαν μιᾶ αὐτοκρατορική ἀρχοντιά, τόσο στή διακόσμηση ὅσο καί στήν ἐπίπλωσή τους, πού ἦταν τοῦ 19ου αἰώνα. Ὁ Βενεδικτῖνος π. Γρηγόριος μιλοῦσε ὠραῖα Ρωσικά καί αὐτό προκάλεσε τήν ἰδιαίτερη προσοχή τῶν Ρώσων πατέρων. Πέρασαμε στήν τραπεζαρία, ὅπου σέ λίγο μᾶς παρέθεσαν γεῦμα. Ἐνῶ γευματίζαμε, παρουσία τοῦ π. Ἀντωνίου, ἄρχισαν νά ἀκούγονται κάτι πολύ βαριά καί ἀργά βήματα στόν διάδρομο, πού ὅση ὥρα ἀκούγονταν μεγάλωνε ἡ ἀπορία μας για τό τί θά ἀντικρίζαμε. Σέ λίγο ἐμφανίστηκε ἡ μορφή ἑνός μοναχοῦ, μέ σκληρό, πονεμένο πρόσωπο, πού μέ δυσκολία περπατοῦσε, ἀκουμπώντας ἐπάνω σέ μπαστούνι. Ἀντί για παπούτσια εἶχε στά πόδια του δύο χοντρούς δερμάτινους κυλίνδρους, καί ὅσο μπορούσε νά διακρίνει κανεῖς κάτω ἀπό τό ράσο του, ὁ μοναχός δέν εἶχε πέλματα.

Μπήκε μέσα περπατώντας μέ δυσκολία, και κοντανασαίνοντας μάς ρώτησε σέ ποιά γλώσσα θέλουμε νά μάς μιλήσει, Γαλλικά, Άγγλικά, Γερμανικά, Έλληνικά ή Ρωσικά. Όταν τοῦ ἀπαντήσαμε ἄρχισε νά μάς μιλάει. Εἶχε ἕνα βλέμμα ζωντανό, διεισδυτικό. Μέσα ἀπό τά πυκνά του γένια ξεπροβάλαν σαρκώδη χεῖλη. Ἦταν ὁ π. Ὑπάτιος. Πέρασε πολλή ὥρα ὥσπου νά ἀνακαλύψουμε ὅτι ἐπρόκειτο γιά τόν κατὰ κόσμον κόμη Δημήτριο Φρέντεριξ (Дмитрий Фредерикс), ἀνεψιό τοῦ κόμη Β. Β. Φρέντεριξ, ὑπουργοῦ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου ἐπί τσάρου Νικολάου Β'. Ὁ π. Ὑπάτιος ἦταν ἕνας πολύ μορφωμένος ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος μάς κατατόπισε σέ πολλές λεπτομέρειες γιά τόν τόπο μέ τόν ὁποῖο πραγματοποιούσαμε τή γνωριμία.

Στή συνέχεια ἐφανίστηκε ὁ π. Ἡλιανός. Αὐτός ἦταν ἕνας πολύ ἥρεμος καί ἀγαθός ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος στά μετέπειτα χρόνια ἔγινε ἡγούμενος τῆς μονῆς. Καταγόταν ἀπό τήν Πετρούπολη, ἀπό εὐσεβή οἰκογένεια, ἀφοῦ καί ἡ μητέρα του εἶχε γίνει καί αὐτή μοναχή. Τόν διέκρινε μιά βαθύτατη εὐσέβεια, μιά ἐμφανῆς ὁσιότητα. Στεκόσουν δίπλα του καί ἔνιωθες νά σέ ἐπηρεάζει ἡ γαλήνη καί ἡ ταπείνωση αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Μάς μίλησε μέ πόνο γιά τή λειψανδρία, πού γνώριζε ἡ μονή, ἡ ὁποία κάποια ἐποχή εἶχε φθάσει νά ἀριθμεῖ δύο χιλιάδες μοναχοῦς, ἐνῶ τώρα εἶχαν ἀπομείνει μόνο ἑκατόν σαράντα, οἱ περισσότεροι ἀνήμποροι γέροντες. Ἦταν λεπτός καί ἀσκητικός, αἰσθανόσουν νά ἀποπνέει τήν καλοσύνη καί νά σέ τυλίγει ἡ γαλήνη πού αὐτός εἶχε μέσα στήν ψυχή του. Εἶχε μιά βαθιά ἀγάπη γιά τό μοναστήρι καί νοιαζόταν

για τὸ μέλλον του, ἐναποθέτοντας εὐλαβικά τίς ἐλπίδες του στήν Παναγία καί στόν ἅγιο Παντελεήμονα, τόν προστάτη τῆς μονῆς.

Τήν ἐπομένη ἡμέρα μᾶς παρουσίασαν στόν ἡγούμενο, τόν ἀρχιμανδρίτη π. Ἰουστίνο. Ἦταν ἕνας ἥσυχος, ταπεινός, σιωπηλός καί μᾶλλον ὀλιγογράμματος μοναχός. Μετά βίας θά ἀναγνώριζες στό πρόσωπό του ἕναν ἡγούμενο. Στή βιβλιοθήκη μᾶς ξενάγησε ὁ βιβλιοθηκάριος π. Βησσαρίων. Αὐτός ἦταν μιὰ σεβάσμια μορφή μέ κατάλευκα γένια, ἕνας πραγματικά μορφωμένος μοναχός. Μᾶς ἔδειξε τά χειρόγραφα καί τήν τεράστια συλλογή τῶν πολλῶν χιλιάδων ἐντύπων βιβλίων. Ἦταν ἐμφανές ὅτι ἡ βιβλιοθήκη κάποτε λειτουργοῦσε κανονικά, ἀλλά καί ὅτι εἶχε ἐγκαταλειφθεῖ ἀπό χρόνια. Ὁ π. Βησσαρίων μέ παράπονο μᾶς εἶπε ὅτι δέν ὑπῆρχαν πιά μορφωμένοι μοναχοί πού νά ἐνδιαφέρονται γιά τά βιβλία. Γνωρίσαμε καί τόν π. Βαρσανούφιο, ἕνα πρόσχαρο, κοντό γεροντάκι, πού μᾶς πῆγε στόν ναό τῆς Ἁγίας Σκέπης καί μᾶς τοποθέτησε στά στασίδια. Ἦταν μία ἀγία ψυχή, γεμάτη ἀγάπη καί πνευματική χαρά. Ὁ νεότερος μοναχός στή μονή ἦταν ὁ διάκονος π. Δαβίδ, ὁ ὁποῖος ἦταν τότε σαράντα ἐπτὰ ἐτῶν. Ὁ π. Δαβίδ ξεχώριζε ἀνάμεσα στούς Ρώσους μοναχοῦς γιά τήν ἀριστη γνώση του τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας. Πρὶν ἀπό τόν Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο εἶχε φοιτήσει στήν Ἀθωνιάδα Σχολή, ἡ ὁποία λειτουργοῦσε στίς Καρυές, τήν πρωτεύουσα τῆς ἀθωνικῆς χερσονήσου. Ἦταν ὁ γραμματέας τῆς μονῆς καί ἀσχολεῖτο μέ τίς ἐξωτερικές ὑποθέσεις της. Ὅλοι τόν ἐκτιμοῦσαν καί τόν ἀγαποῦσαν στό Ἅγιον Ὄρος γιά